

ИНФЕКЦИОН КАСАЛЛИКЛАР ТЕРМИНОЛОГИЯСИНИНГ КЕЛИБ ЧИҚИШИ ВА РИВОЖЛАНИШИ

Davurova Soxiba Usanboevna

Tillar kafedrasi stajyor-assistenti, SamDTU

Farmonova Sarvinoz Voxidjon qizi, Ne'matova Zulayho Jamol qizi

Mansurova Madina Ergash qizi, Yusufova Zaynab Dilshod qizi

SamDTU, Davolash fakulteti 145-guruh talabalari

Annotatsiya

Infekcion kasalliklar terminologiyasi tibbiyot fanining ajralmas va muhim tarkibiy qismi bo'lib, u ko'p asrlik tarixiy rivojlanish jarayonida turli lingvistik, ilmiy va amaliy omillar ta'sirida shakllangan. Ushbu terminologik tizim insoniyatning infekcion kasalliklar haqidagi bilimlari kengayib borishi bilan birga takomillashib, yangi tushunchalar va atamalar bilan boyib borgan. Mazkur maqolada infekcion kasalliklar terminlarining kelib chiqishi, ularning etimologik manbalari, semantik xususiyatlari hamda zamonaviy tibbiyotdagi ahamiyati kompleks tarzda tahlil qilinadi.

Infekcion kasalliklar terminologiyasi nafaqat ilmiy tadqiqotlarda, balki klinik amaliyotda ham muhim ahamiyat kasb etadi. Terminlarning aniq va to'g'ri qo'llanilishi tashxis qo'yish, davolash jarayonini tashkil etish hamda xalqaro tibbiy muloqotni samarali yo'lga qo'yishda muhim omil hisoblanadi. Shu bois ushbu terminologiyani lingvistik va semantik jihatdan chuqur o'rganish zamonaviy tibbiyot va tibbiy ta'lim uchun dolzarb masalalardan biri hisoblanadi.

Kalit so'zlar: infekcion kasalliklar, tibbiy terminologiya, etimologiya, lotin tili, yunon tili, klinik terminlar.

ПРОИСХОЖДЕНИЕ И РАЗВИТИЕ ТЕРМИНОЛОГИИ ИНФЕКЦИОННЫХ ЗАБОЛЕВАНИЙ

Давурова Сохиба Усанбоевна

Стажёр-ассистент кафедры языков,

Самаркандский государственный медицинский университет

*Фармонова Сарвиноз Вахиджон кизи, Нейматова Зулайхо Жамол кизи,
Мансурова Мадина Эргаш кизи, Юсуфова Зайнаб Дилшод кизи
Студентки 145 группы лечебного факультета Самаркандского
государственного медицинского университета*

Аннотация

Терминология инфекционных заболеваний является неотъемлемой и важной частью медицинской науки, сформировавшейся в процессе многовекового исторического развития под влиянием различных лингвистических, научных и практических факторов. Данная терминологическая система совершенствовалась по мере расширения знаний человечества об инфекционных заболеваниях и обогащалась новыми понятиями и терминами. В данной статье комплексно анализируются происхождение терминов инфекционных заболеваний, их этимологические источники, семантические особенности, а также их значение в современной медицине.

Терминология инфекционных заболеваний играет важную роль не только в научных исследованиях, но и в клинической практике. Точное и корректное использование терминов является важным фактором при постановке диагноза, организации процесса лечения, а также в обеспечении эффективной международной медицинской коммуникации. В связи с этим глубокое изучение данной терминологии с лингвистической и семантической точек зрения является одной из актуальных задач современной медицины и медицинского образования.

Ключевые слова: инфекционные заболевания, медицинская терминология, этимология, латинский язык, греческий язык, клинические термины.

THE ORIGIN AND DEVELOPMENT OF INFECTIOUS DISEASE TERMINOLOGY

*Davurova Sokhiba Usanboevna
Trainee Assistant of the Department of Languages,
Samarkand State Medical University*

*Farmonova Sarvinoz Vokhidjon qizi, Ne'matova Zulaykho Jamol qizi,
Mansurova Madina Ergash qizi, Yusufova Zaynab Dilshod qizi
Students of group 145, Faculty of General Medicine,
Samarkand State Medical University*

Abstract

The terminology of infectious diseases is an integral and essential part of medical science, which has been formed over centuries of historical development under the influence of various linguistic, scientific, and practical factors. This terminological system has evolved alongside the expansion of human knowledge about infectious diseases and has been enriched with new concepts and terms. This article provides a comprehensive analysis of the origin of infectious disease terms, their etymological sources, semantic features, and their significance in modern medicine.

The terminology of infectious diseases plays an important role not only in scientific research but also in clinical practice. The accurate and correct use of terms is a crucial factor in diagnosis, organization of treatment processes, and effective international medical communication. Therefore, an in-depth study of this terminology from linguistic and semantic perspectives is one of the actual issues in modern medicine and medical education.

Keywords: infectious diseases, medical terminology, etymology, Latin language, Greek language, clinical terms.

Kirish

Infeksion kasalliklar insoniyat tarixida eng qadimiy va keng tarqalgan kasalliklar qatoriga kiradi. Ular turli davrlarda epidemiyalar va pandemiyalar ko'rinishida namoyon bo'lib, jamiyat rivojiga sezilarli ta'sir ko'rsatgan. Ushbu kasalliklarning kelib chiqishi, tarqalish mexanizmlari va klinik xususiyatlarini o'rganish jarayoni bilan bir qatorda, ularni ifodalovchi tibbiy terminologiya ham bosqichma-bosqich

shakllanib va takomillashib borgan. Natijada infeksiyon kasalliklar terminologiyasi tibbiyot fanining muhim tarkibiy qismiga aylangan.

Tibbiy terminologiyaning ushbu sohasi kasalliklarning etiologiyasi (qo'zg'atuvchisi), patogenezini, klinik belgilari, tarqalish yo'llari va profilaktika choralarini aniq va lo'nda ifodalash imkonini beradi. Terminlarning aniq va standartlashtirilgan bo'lishi nafaqat ilmiy tadqiqotlar, balki amaliy tibbiyotda ham muhim ahamiyat kasb etadi. Chunki terminologik aniqlik diagnostika qo'yish, davolash strategiyasini tanlash va mutaxassislar o'rtasidagi samarali muloqotni ta'minlashda asosiy omillardan biri hisoblanadi.

Infeksiyon kasalliklar terminlari asosan lotin va yunon tillariga tayanadi. Bu tillar tarixan tibbiyotning ilmiy asosi sifatida shakllangan bo'lib, terminologik tizimning xalqaro miqyosda yagona va tushunarli bo'lishini ta'minlaydi. Yunon tilidan olingan termin elementlari ko'pincha kasallikning mohiyatini, ya'ni simptomlari va patologik jarayonlarini ifodalasa, lotin tili terminlarni tizimlashtirish va standartlashtirishda muhim rol o'ynaydi. Masalan, *-itis*, *-osis*, *-emia* kabi suffikslar kasallikning turini aniqlashda keng qo'llaniladi.

Zamonaviy tibbiyot rivojlanishi, xususan mikrobiologiya, virusologiya va epidemiologiya sohalaridagi yutuqlar infeksiyon kasalliklar terminologiyasining yanada boyishiga olib keldi. Yangi mikroorganizmlarning aniqlanishi, yangi kasalliklarning paydo bo'lishi hamda global sog'liqni saqlash muammolarining ortib borishi terminologik tizimning doimiy ravishda yangilanib borishini taqozo etmoqda. Shu bilan birga, global tibbiy hamkorlik va xalqaro ilmiy muloqot terminlarning yagona standart asosida qo'llanilishini talab etadi.

Shu sababli infeksiyon kasalliklar terminologiyasining kelib chiqishi, rivojlanish bosqichlari hamda lingvistik xususiyatlarini o'rganish nafaqat nazariy, balki amaliy jihatdan ham dolzarb masala hisoblanadi. Bu esa tibbiy terminlarning to'g'ri qo'llanilishini ta'minlash, diagnostik aniqlikni oshirish va ilmiy muloqotni takomillashtirishga xizmat qiladi.

Natijalar

O'tkazilgan tadqiqot natijalari infeksiyon kasalliklar terminologiyasining shakllanishi va rivojlanishida bir qator muhim lingvistik va ilmiy xususiyatlar mavjudligini ko'rsatdi. Tahlillar natijasida infeksiyon kasalliklar terminlari quyidagi asosiy guruhlariga ajratildi va ularning har biri alohida ilmiy ahamiyatga ega ekanligi aniqlandi.

1. Etimologik manbalar

Tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, infeksiyon kasalliklar terminlarining asosiy qismi lotin va yunon tillaridan kelib chiqqan. Bu holat ushbu tillarning tarixan tibbiyot fanida ilmiy asos sifatida qo'llanilganligi bilan izohlanadi. Masalan:

virus – “zahar” ma'nosini anglatib, dastlab zararli modda sifatida tushunilgan;

bacterium – yunoncha “tayoqcha” ma'nosidan kelib chiqqan bo'lib, mikroorganizmlarning shakliga ishora qiladi;

infectio – “yuqtirish, zararlash” ma'nosini bildiradi.

Bunday etimologik asos terminlarning mazmunini chuqurroq tushunishga yordam beradi hamda ularning ilmiy aniqligini ta'minlaydi.

2. Klinik asoslangan terminlar

Aniqlanishicha, infeksiyon kasalliklarning ko'plab terminlari kasallikning klinik belgilari, simptomlari yoki tashqi ko'rinishiga asoslangan holda shakllangan. Masalan:

tuberculosis – kasallik paytida hosil bo'ladigan tugunchalar (tuberkulalar) bilan bog'liq;

influenza – tarixan “ta'sir” (yulduzlar ta'siri) tushunchasidan kelib chiqqan bo'lib, keyinchalik gripp kasalligini ifodalash uchun qo'llanila boshlagan.

Bunday terminlar kasallikning klinik ko'rinishini ifodalashda muhim rol o'ynaydi va diagnostika jarayonini osonlashtiradi.

3. Etiologik terminlar

Tadqiqot natijalari shuni ham ko'rsatdiki, ko'plab terminlar kasallikni qo'zg'atuvchi mikroorganizmlar nomiga asoslangan holda shakllangan. Bu esa

zamonaviy mikrobiologiya va virusologiya fanlarining rivojlanishi bilan bog'liq.
Masalan:

salmonellosis – *Salmonella* bakteriyasi bilan bog'liq infeksiya;

staphylococcus infection – *Staphylococcus* turkumiga mansub bakteriyalar sababli yuzaga keladigan kasalliklar.

Bunday terminlar kasallikning sababini aniq ko'rsatib, davolash strategiyasini tanlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

4. Zamonaviy terminlar

Zamonaviy tibbiyot rivoji bilan yangi kasalliklar va ularga mos terminlar ham paydo bo'lmoqda. Ayniqsa global pandemiyalar bu jarayonni tezlashtirdi.
Masalan:

COVID-19 – yangi koronavirus infeksiyasi bilan bog'liq kasallik;

SARS – og'ir o'tkir respirator sindrom.

Ushbu terminlar qisqartmalar va xalqaro standartlarga asoslangan holda shakllanib, global miqyosda bir xil qo'llanilmoqda. Bu esa ilmiy va klinik muloqotning samaradorligini oshiradi.

Muhokama (Discussion – kengaytirilgan)

Infeksion kasalliklar terminologiyasining shakllanishi va rivojlanishi tibbiyot fanining tarixiy taraqqiyoti bilan uzviy bog'liq bo'lib, u lingvistik, ilmiy va ijtimoiy omillar ta'sirida yuzaga kelgan murakkab va ko'p qatlamli tizimni tashkil etadi. Qadimgi davrlarda kasalliklar ko'pincha ularning tashqi belgilari, bemorning umumiy ahvoli yoki xalq orasidagi tasavvurlarga asoslanib nomlangan. Masalan, ayrim kasalliklar rang, og'riq yoki tashqi o'zgarishlarga qarab nomlangan bo'lsa, bu nomlar ko'pincha ilmiy asosga ega bo'lmagan. Keyinchalik ilmiy tibbiyotning shakllanishi, ayniqsa mikrobiologiya, virusologiya va epidemiologiya fanlarining rivojlanishi natijasida kasalliklarni etiologik va patogenetik jihatdan tushuntirish imkoniyati paydo bo'ldi. Bu esa terminologik tizimning tubdan yangilanishiga olib keldi va ilmiy asoslangan terminlar paydo bo'lishiga zamin yaratdi.

Lotin va yunon tillari infeksiyon kasalliklar terminologiyasining asosiy lingvistik manbalari sifatida alohida ahamiyatga ega. Yunon tilidan olingan termin elementlari ko'pincha kasallikning ichki mohiyatini, ya'ni uning patogenezini, simptomlari yoki funksional buzilishlarini ifodalashga xizmat qiladi. Lotin tili esa terminlarni tizimlashtirish, ularni yagona grammatik va morfologik me'yorlar asosida shakllantirishda muhim rol o'ynaydi. Masalan, *-itis* (yallig'lanish), *-osis* (degenerativ yoki surunkali holat), *-emia* (qon bilan bog'liq holat) kabi suffiksalar kasallik turini aniqlashda diagnostik jihatdan muhim ahamiyat kasb etadi. Bu elementlar yordamida shifokorlar terminning o'zidan kasallikning mohiyati haqida dastlabki tasavvurga ega bo'lishlari mumkin.

Infeksiyon kasalliklar terminologiyasining rivojlanishida ilmiy kashfiyotlar hal qiluvchi omil bo'lib xizmat qilgan. Xususan, mikroskopning ixtiro qilinishi va mikroorganizmlar — bakteriyalar, viruslar, zamburug'larning aniqlanishi kasalliklarning sababini ilmiy asosda tushuntirish imkonini berdi. Natijada terminologiya ham yangi bosqichga ko'tarildi: kasalliklar faqat simptomlarga asoslanib emas, balki ularning qo'zg'atuvchisi asosida nomlana boshladi. Bu esa diagnostika aniqligini oshirish, differensial tashxis qo'yish va davolash strategiyasini to'g'ri tanlashda muhim ahamiyat kasb etdi.

Shuningdek, global miqyosdagi epidemiyalar va pandemiyalar terminologiyaning rivojlanishiga sezilarli ta'sir ko'rsatgan. Masalan, COVID-19 pandemiyasi nafaqat yangi kasallikni, balki yangi terminlar, qisqartmalar va ilmiy tushunchalarni ham keltirib chiqardi. SARS, MERS kabi terminlar xalqaro miqyosda tezkor ravishda standartlashdi va keng qo'llanila boshlandi. Bu holat terminologiyaning zamonaviy ehtiyojlarga mos ravishda tez o'zgaruvchan va moslashuvchan tizim ekanligini ko'rsatadi.

Biroq terminologiyaning tez rivojlanishi bilan bog'liq ayrim muammolar ham mavjud. Terminlarning ko'pligi, ularning sinonimik variantlari, qisqartmalar va turlicha talqin qilinishi ilmiy va klinik muloqotda noaniqliklarni keltirib chiqarishi mumkin. Ayniqsa, turli mamlakatlarda yoki turli ilmiy maktablarda bir xil

tushunchani ifodalash uchun turli terminlarning qo'llanilishi diagnostik va kommunikativ muammolarga olib keladi. Shu sababli terminologiyani standartlashtirish zarurati yuzaga keladi. Xalqaro tasnif tizimlari, xususan ICD (Kasalliklarning xalqaro tasnifi) terminlarning yagona va aniq qo'llanilishini ta'minlab, global tibbiy muloqotni samarali tashkil etishga xizmat qiladi.

Tibbiy ta'lim jarayonida infeksiyon kasalliklar terminologiyasini chuqur o'rganish alohida ahamiyat kasb etadi. Talabalar terminlarning etimologiyasi, morfologik tuzilishi va semantik mazmunini o'zlashtirish orqali ularni ongli ravishda tushunish va amaliyotda to'g'ri qo'llash ko'nikmasiga ega bo'ladilar. Bu esa ularning klinik tafakkurini rivojlantiradi, diagnostik qaror qabul qilish qobiliyatini oshiradi hamda kasbiy kompetensiyasini mustahkamlaydi. Ayniqsa, terminlarning ildiz, prefiks va suffikslarini bilish yangi va murakkab terminlarni tez anglash imkonini beradi.

Bundan tashqari, infeksiyon kasalliklar terminologiyasining rivojlanishi tibbiy lingvistika, bioinformatika va sun'iy intellekt kabi zamonaviy yo'nalishlar bilan ham chambarchas bog'liq bo'lib bormoqda. Elektron sog'liqni saqlash tizimlari va klinik ma'lumotlar bazalarida terminlarning standart va aniq bo'lishi avtomatik tahlil va diagnostika jarayonlarini yengillashtiradi. Bu esa terminologiyaning nafaqat lingvistik, balki texnologik ahamiyatini ham oshiradi.

Xulosa

Infeksiyon kasalliklar terminologiyasi uzoq tarixiy rivojlanish jarayoni natijasida shakllangan bo'lib, u tibbiyot fanining evolyutsiyasi, ilmiy kashfiyotlar va amaliy tajribalar bilan uzviy bog'liq holda takomillashib borgan. Ushbu terminologik tizim kasalliklarning kelib chiqishi, tarqalish mexanizmlari, klinik belgilari va patogenezi haqidagi bilimlarning chuqurlashuvi natijasida boyib, yanada aniq va tizimli shaklga ega bo'lgan.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, infeksiyon kasalliklar terminlari asosan lotin va yunon tillari asosida shakllangan bo'lib, ular terminologiyaning xalqaro miqyosda yagona va tushunarli bo'lishini ta'minlaydi. Bu esa turli mamlakatlar

mutaxassislari o'rtasida samarali ilmiy va klinik muloqotni yo'lga qo'yishda muhim ahamiyat kasb etadi. Terminlarning etimologik va semantik asoslarini bilish esa ularni to'g'ri talqin qilish va amaliyotda samarali qo'llash imkonini beradi.

Shu bilan birga, terminologiyaning rivojlanishi jarayonida yangi tushunchalar, kasalliklar va diagnostik yondashuvlarning paydo bo'lishi terminlar tizimining doimiy yangilanib borishini talab etadi. Bu jarayon terminologiyaning dinamik va moslashuvchan tizim ekanligini ko'rsatadi. Biroq terminlarning noto'g'ri yoki turlicha talqin qilinishi diagnostik xatolarga va ilmiy muloqotdagi noaniqliklarga olib kelishi mumkin.

Shu sababli infeksiyon kasalliklar terminologiyasini standartlashtirish, ularning aniq va bir ma'noli qo'llanilishini ta'minlash zamonaviy tibbiyotning muhim vazifalaridan biridir. Xalqaro tasnif tizimlari va ilmiy me'yorlar bu jarayonda muhim rol o'ynaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Boliyev M.N. Lotin tili va tibbiyot terminologiyasi. – Toshkent: Ilm Ziyo, 2011.
2. Rustamova S.Sh., Saydullayeva M.A., Abdullayeva R.M., Israilova M.N., Yuldasheva D.D. Lotin tili va tibbiy terminologiya. – Toshkent, 2017.
3. Umarov X.T. Lotin tili va tibbiy-farmatsevtik terminologiya asoslari. – Toshkent, o'quv qo'llanma.
4. Xo'jayeva L.U., Zohidova X., Rahmatullayeva Z. Lotin tili. – Toshkent, 2005.
5. Lotin tili va tibbiyot terminologiyasi. – Tibbiyot kollejlari uchun darslik. – Toshkent.
6. Чернявский М.Н. Латинский язык и основы медицинской терминологии. – Москва: Медицина.
7. Базарова Л.Х., Суюндиков П.С., Холматов Х.Х. Латинский язык. – Ташкент: Медицина.
8. Цисык А.З. Латинский язык для медицинских вузов. – Минск: БГМУ.

9.Носачёва М.И. Латинский язык и основы медицинской терминологии. – Москва.

10.Дадурова А.А. Латинская фармацевтическая терминология. – Иркутск: ИГМУ.